

ІВАНОВ

ДОЗВІЛЛЯ В ПОВСЯКДЕННОМУ ЖИТТІ СІЛЬСЬКИХ МІГРАНТІВ У ХАРКОВІ В ПОВОЄННІ РОКИ (1950-1980рр.)

В статті розглядаються питання дозвілля сільських мігрантів, що приїхали до Харкова в повоєнні роки. Автор звертає увагу на принципову різницю між дозвіллям у радянські часи і попередніми періодами, простежує причини змін у міському дозвіллі, аналізує еволюцію головних форм дозвілля (народні гуляння, відвідування кіно, театрів, циркових вистав, спортивних заходів тощо) та їх сприйняття сільськими мігрантами, досліджує характер, взаємозв'язки та співвідношення традиційних та нових форм дозвілля, а також вплив міського дозвілля на адаптацію мешканців із села до міського середовища.

Ключові слова: дозвілля, повсякдення, міграція.

Постановка проблеми. Дозвілля, як невід'ємний атрибут повсякденності людини у другій половині ХХ – на початку ХХІ ст. набуває все більшого значення. В останні роки у вітчизняній історіографії активізувався напрям історії повсякденності, що має великі перспективи розробки. Найпопулярнішою в рамках цієї тенденції є міська проблематика, а найменш дослідженим – дозвілля сільських мігрантів у великих промислових і культурних центрах України. Повсякденність мешканців Харкова, в тому числі і сільських мігрантів у повоєнні роки, на сучасному етапі набуває все більшої актуальності. Актуальність полягає в тому, що вивчення основних питань теми дозволяє розкрити існуючі та прослідкувати впровадження у повсякденне життя харків'ян нових принципів організації життя в свідомість суспільства, радянізацію дозвілля, введення нових форм відпочинку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання повсякденного життя харків'ян вперше порушені в дослідженнях Д.Багалія та Д.Міллера [1] й М.Сумцова [2]. У радянський період дана проблема не знайшла належного дослідження. Певні відомості щодо повсякденного життя у містах були у

загальних працях з історії України [3] та з історії міст [4]. Сучасний етап вивчення проблеми характеризується появою цікавих досліджень [5], дисертацій [6, с. 28] з повсякдення міст, регіонів та окремих верств населення. Серед робіт, присвячених місту Харкову, на особливу увагу заслуговує колективна монографія «Історія міста Харкова ХХ ст.» [7], де йдеться про рівень життя мешканців міста, стан культурного дозвілля. Останнім часом з'явилися історіографічні роботи з історії повсякденності, серед яких найбільшу увагу привертають дослідження О. Коляструк [8]. Проте тема дозвілля в повсякденному житті сільських мігрантів в зазначені роки не була предметом спеціального дослідження.

Метою публікації є дозвілля сільських мешканців, що приїхали до Харкова в повоєнні роки (на роботу, навчання, за сімейними обставинами тощо). Визначаються причини змін у міському дозвіллі, аналізується еволюція головних форм дозвілля (народні гуляння, відвідування кіно, театрів, циркових вистав, спортивних заходів тощо) та їх сприйняття сільськими мігрантами, простежуються характер, взаємозв'язки та співвідношення традиційних та нових форм дозвілля, а також вплив міського дозвілля на адаптацію мешканців із села до міського середовища.

Виклад основного матеріалу. У Харкові для цього були всі можливості, адже він являє собою не лише великий промисловий, а й науковий та культурний центр України. У 50–60-ті рр. в обласному центрі працювало 25 вищих навчальних закладів (разом з заочними – 33), 35 технікумів, 148 загальноосвітніх шкіл, 58 шкіл робітничої молоді. Харків – місто книголюбів. Тут працювало 423 масові бібліотеки з книжковим фондом понад 4820 тис. примірників з різних галузей знань, а у бібліотеці ім. Короленка налічувалося майже 3 млн. книжок.

У досліджуваний період дозвілля, яке за своїм призначенням покликане сприяти естетичному, духовному розвитку людини, було надано ще й функції політико-ідеологічного виховання. Партійні лідери приділяли особливу увагу конструюванню нових форм дозвілля населення міст,

наповненню традиційних свят новим змістом, що зумовило появу ряду їх сурогатних аналогів. Ставилося завдання витіснити церковні свята й обряди з повсякдення мешканців міста, замінити їх радянськими. Частина населення міста, переважно літні люди та сільські мігранти, часто не відмовлялися від старих звичок та традицій, проте брали участь у нових цікавих заходах.

Найбільш урочисто на підприємствах і в установах Харкова відзначалися революційні та загальнодержавні свята: річниця Великого Жовтня, Перше травня, День Перемоги. «На заводі «Серп і молот» участь у великих святах брали майже всі робітники і службовці. Для нас це було нормою життя" [9].

Протягом соціально-культурних перетворень виникали нові свята, звичаї та обряди. Період кінця 1950-х – початку 1960-х рр. характеризувався формуванням нових радянських трудових, патріотичних, громадських і сімейних свят та обрядів. Так, з розповсюдженням телебачення свято Нового року стало одним із найпопулярніших, поступово сформувався загальнорадянський ритуал зустрічі цього свята. «Було приємно, що відроджувалася традиція новорічного щедрування, хоча воно й було наповнено соціалістичним змістом» [10].

У середині 70-х років вже склався єдиний ритуал обрядовості й святковості з ідейно-політичним змістом. Дозвілля молоді ставало більш організованим і цілеспрямованим.

Виходячи з того, що організований відпочинок, свята й обряди виховують повагу до минулого, сприяють кращому розумінню й освоєнню культурної спадщини, збагачують духовний світ людини, її світогляд, світосприйняття, радянське керівництво активно впроваджувало їх у життя.

Молодь Харкова, в тому числі приїжджі з села, брали активну участь у різних масових заходах і святкуваннях, що прискорювало їх адаптацію до міського повсякдення. Обов'язковими були офіційні державні святкування. Мігранти називають, насамперед, Міжнародний день солідарності трудящих, День Перемоги, Свято Великого Жовтня, День Конституції, Міжнародний

жіночий день тощо. Про офіційні радянські свята мігранти з села відгукуються як про показові дійства, коли все святкувалося демонстраціями [11]. З 1970-х років участь робітників, студентської молоді в демонстраціях, що відбувалися 1, 9 травня і 7 листопада, стала обов'язковою, де були представлені майже всі підприємства, організації, навчальні заклади міста, які проходили повз трибуни колонами районів міста [12].

Першими в колоні йшли працівники підприємств важкої промисловості, за ними – легкої промисловості, далі – представники навчальних закладів, лікарі, працівники сфери послуг, шкіл тощо. Склад делегованих на демонстрацію осіб чітко обліковувався. Після проходження повз трибуни з обласним і міським керівництвом, святкування з площі імені Держинського (нині площа Свободи) малими групами переміщувалося у кафе або у міські провулки, де люди проводили вільний час у компанії товаришів за пивом тощо. Це позитивно впливало на адаптацію мешканців із села. У родинях на свята була нагода запросити гостей, серед сільських мігрантів практикувалася «складчина», коли кожен приносив з собою щось до столу (горілку, вино, закуску та ін.) [13].

Характерними особливостями повсякдення 1960-х рр. були активні пошуки нових форм і засобів дозвілля урочистої організації важливих подій у житті окремої людини, сім'ї, колективу, рухом за внесення святковості в побут. Це був період інтенсивного освоєння джерел народно-традиційної обрядової спадщини, критичного її переосмислення. Створювалися нові сімейні та громадські свята і обряди.

Підвищенню активності дозвілля сприяло оголошення Президією Верховної Ради СРСР у 1965 р. 9 травня (День Перемоги) та 8 березня (Міжнародний жіночий день) вихідними [14, с. 384].

Специфічні умови життя в урбаністичному середовищі породжували нові обрядові і святкові форми, не властиві традиційній святковості. В багатьох містах, у т.ч. Харкові, в 70–80-ті рр. здобув визнання ритуал запалення вогників новорічної ялинки, що було своєрідним театралізованим

прологом до свят. «...Подобалась урочиста церемонія, що відбувалась на майдані Дзержинського, де знаходилась центральна міська ялинка. Особливо приваблювали витівки Діда Мороза, Снігуроньки та інших казкових персонажів» [15].

Принципова різниця між дозвіллям у радянські часи і попередніми періодами лежить у докорінних перетвореннях, що сталися в соціально-економічному і культурному житті людей, у змінах, викликаних науково-технічним прогресом. При проведенні дозвілля зросло значення таких засобів культурного впливу, як література, радіо, телебачення, кіно, театри, музеї тощо.

Народні гуляння в Харкові проводилися на площах, стадіонах, у парках, зонах масового відпочинку. Найулюбленішим місцем відпочинку людей був парк культури імені О.М. Горького. У літньому театрі щонеділі відбувалися концерти художньої самодіяльності, професійних колективів, у лекторії виступали відомі вчені, письменники, лектори. Більшість заходів відбувалася безкоштовно. Ввечері працювала платна танцювальна площадка, де грав естрадний оркестр. Музика була «жива» не те, що тепер на дискотеках. Білети коштували дешево, тому бажаючих було багато. Танцювали під мелодії танго, фокстроту «Ріоріта», вальсу. Сільські хлопці і дівчата трималися окремо. Великі черги були біля підвісної канатної лінії, що з'єднувала парк з житловим масивом Павлове Поле. «Для нас, що приїхали з села, це було великим дивом, було де провести вільний час» [16].

Улюбленим місцем відпочинку харків'ян був міський сад імені Т.Г. Шевченка, на території якого знаходився кіноконцертний зал «Україна», в якому часто виступали відомі співаки, естрадні музичні колективи, актори. Поряд знаходився зоопарк, астрономічна обсерваторія. «... Любили ми це місце. Тут тихо і красиво – фонтан, клумби чудових квітів, каштани» [17].

Особливою популярністю користувався концертно-танцювальний зал «Сучасник». «Майже кожну суботу або неділю, коли не від'їжджали в село

до батьків, проводили в нашому парку, їхати у парк Горького трамваєм далеко, а тут все поряд і танці, і концерти» [18].

Давнім місцем проведення дозвілля харків'янами був Журавлівський гідропарк. Тут були обладнані пляжі, працював прокатний пункт, де можна було взяти човен, м'ячі, надувний матрац тощо. «Харків бідний на водоймища, тому велика маса людей скупчувалася на Журавлівці або Основ'янському гідропарку на території Червонозаводського району, що діяв з початку 1960-х років. У спекотні дні на пляжах не вистачало місця для всіх бажаючих» [19].

«Вечорами молодь любила гуляти по центральних вулицях міста, особливо Сумській, на площі Дзержинського. Дівчата і хлопці гуляли лише гуртом: ... сільські дівчата боялися ходити в місті вечорами поодиноці, вони були якесь дикі, затуркані, боялися перші заговорити» [20].

Масове народне дозвілля постійно вдосконалювалося, збагачувався арсенал його художньо-виразних, розважальних, виховних заходів. Проте, як зазначають респонденти, існували проблеми шаблону, штампу, часто «казенний», нетворчий підхід до організації народних гулянь. Змінювалися назви, девіз, а зміст, художньо-розважальна програма залишалися незмінними. Між тим, народні гуляння розвивали у сільських мігрантів культуру спілкування, були дійовим чинником хорошого настрою і відпочинку [21].

Активізували роботу щодо організації дозвілля профспілки і комсомол підприємств та ВНЗ з другої половини 1950-х рр. «Нам, студентам інституту інженерів транспорту, подобалися вечори, що проходили в приміщенні інституту. При інституті діяли танцювальний, хоровий, драматичний колективи. Працювала на виробництві у 60–70-х рр., у вихідні дні профспілковий комітет організовував екскурсії до Москви, Києва, Волгограда, Краснодона тощо. Це було дуже добре, ми пізнавали свою країну. Оплата за екскурсії була символічною. У ті роки могла побачити

більше, ніж зараз. Путівки на відпочинок коштували дешево – 10-15% їх вартості» [22].

Великою популярністю серед сільських мігрантів користувалися кінотеатри Харкова. Відомими серед них були: «Парк», «Спартак», «Перший Комсомольський», «Другий Комсомольський», «Харків», «Зірка», «Піонер», «Київ», «Родіна», «Довженко» та інші. У кінотеатрах молодь «просиджувала весь вільний час, а особливо у студентські роки. У кіно ходили майже кожного дня, а у вихідні дні інколи і кілька разів. Квитки у кіно коштували на денний сеанс 20-25 коп., а на вечірній – 30-50 коп. На популярні кінострічки потрапити було важко: біля кас люди стояли за квитками годинами» [23].

Мігранти пригадують незручності в кінотеатрах, зокрема гучне ходіння запізнілих глядачів, галас присутніх у залі дітей. Нерідко приходили на один фільм, а показували зовсім інший. В умовах недоступності масового телебачення й одноманітності телепередач масове відвідування кінотеатрів було однією з форм життєвого пізнання, проведення дозвілля. За словами сільських мігрантів, фільми не ділили на радянські та іноземні, а визначали їх як хороші, погані й окремо – індійські [24].

З екранів поступово зникали фільми «трофейного» фонду, такі як «Тарзан», «Міст Ватерлоо», «Індійська гробниця», «Багдадський злодій» та інші. Радянське керівництво намагалося виховувати молодь на патріотичних фільмах часів Великої Вітчизняної війни, тих, що були спрямовані на утвердження норм комуністичної моралі, бойових і трудових традицій, подолання релігійних пережитків тощо.

Іншим, не менш поширеним видом відпочинку сільської молоді були танці, що організовувалися в палацах і будинках культури харківських підприємств і організацій, у студентських гуртожитках та парках. Популярними були палаци культури: «Залізничників», «Будівельників», «Металіст», "Тракторного заводу", "Студентів". Кожної суботи та неділі танці відбувалися і в будинках культури заводів «Серп і Молот», «Світло шахтаря», «Піщевик» та інших. Улюбленими танцями сільської молоді були

фокстрот, танго, вальс та інші. Вихідці з сіл на танці ходили групами [25]. Дискотека як нова форма дозвілля молоді з'явилась у Харкові в середині 1970-х років і швидко набула популярності.

Як наголошують оповідачі, на міських танцмайданчиках було небезпечно, існували різні місцеві хуліганські угруповання. Молодь менше вживала алкоголю і так масово не палила, як це ми спостерігаємо зараз. Театри мігранти з сіл відвідували рідко. Однією з причин була висока вартість театральних квитків. Наприклад, у 60-х рр. квиток у театр коштував 3–5 крб. (на гальорку – дешевше), а у кінотеатр – близько 30-50 коп. [26].

Серед студентів і робітничої молоді квитки розповсюджували за зниженими цінами. Дуже рідко переселенці з сіл відвідували театр опери і балету імені М. Лисенка. «Ми не розуміли оперної музики і особливо балету». Однак часто відвідували Державний український драматичний театр імені Т.Г. Шевченка [27].

У місті діяли також Театр ляльок, Російський драматичний театр імені О. Пушкіна, а з 1966 р. – Театр юного глядача, в якому для школярів відбувалося по дві-три вистави на день.

Серед молоді театр частіше відвідували студенти. Через театр і кіно вони знайомилися з митцями міста і країни, основними надбаннями світової та вітчизняної культури, адаптуватися до міського середовища. «Не дивлячись на складні матеріальні умови і брак часу, студентська молодь відвідувала здебільшого російський драматичний театр ім. О. Пушкіна та український драматичний театр ім. Т. Шевченка, рідше театр опери і балету ім. М. Лисенка. Це були часи культурно-духовного збагачення» [28].

Певним ідеологічним осередком дозвілля, що заслуговує на увагу, була участь молоді в художній самодіяльності на підприємствах та в навчальних закладах міста.

У 1960-х рр. в університеті проводилася багатогранна робота з естетичного виховання студентів і організації їх дозвілля. Тут працювали: хор, танцювальний колектив, вокальна студія, драматичні гуртки, вокально-

естрадний жіночий ансамбль «Аеліта», ансамблі скрипалів та бандуристів, гурток художнього слова, духовий та симфонічний оркестри.

Популярним серед студентів на початку 1960-х рр. був студентський театр «Сінт», однак його репертуар і стиль гри не відповідали тогочасним ідеологічним догмам, тому за рішенням парткому університету він був закритий [29, с. 542].

У 1970-х роках на факультеті громадських професій було створене відділення "Організаторів молодіжного дозвілля". Жвавий інтерес серед молоді викликали міжвузівські зустрічі КВВ у 1960-х роках: ХДУ – ХПІ, у 1970-х – ХДУ – ХАДІ, ХДУ – ХАІ [29, с. 542].

У травні 1988 р. на базі університету розпочав роботу міський студентський клуб любителів наукової фантастики «Контакт» [29, с. 543].

В університеті проводилися міжфакультетські огляди-конкурси художньої самодіяльності, що забезпечувало участь у них кількох сотень студентів та викладачів. На факультетах і курсах ВНЗ проводилися тематичні вечори, на які запрошували студентів інших ВНЗ і курсантів військових училищ міста. В концертах художньої самодіяльності університету і факультетів поряд зі студентами брали участь викладачі. Кращі самодіяльні колективи університету проводили дозвілля, подорожуючи з концертами містами та річками: Єнісеєм, Волгою, Камою, Дніпром, Леною, Білою, Печорою [29, с. 542].

Загалом інтерес молоді до художньої самодіяльності у 1970–1980-ті роки зростав, кожна молода людина мала можливість займатися тим, що було їй до вподоби. Для мігрантів із села в місті була можливість розкрити невиявлені таланти або ж розвивати та вдосконалювати наявні. Крім того, все було безкоштовним.

У 1960–1970-ті рр. спортивний рух набуває масового характеру. Молодь Харкова брала участь у різноманітних спартакіадах та чемпіонатах України, СРСР, Європи з легкої атлетики, гімнастики, плавання, фехтування, волейболу, баскетболу та інших, де досягала визначних результатів.

Провідні спортсмени і команди міста ставали переможцями та призерами спортивних змагань, що проводилися в Україні. Чемпіонами Олімпійських ігор 1964 р. у Токіо та 1968 р. у Мехіко стала волейбольна збірна країни, до складу якої входили студенти університету Юрій Поярков та Юрій Венгеровський [29, с. 544].

Спортивні товариства, кафедри фізичного виховання та спорту у ВНЗ постійно дбали про оздоровлення молоді й організацію їх дозвілля.

В означений період на підприємствах, в установах та навчальних закладах міста існувала розвинена інфраструктура, що забезпечувала дозвілля молоді. Такі форми відпочинку, як художня самодіяльність, заняття у спортивних секціях, відвідування театрів, кіно, музеїв, надавали можливість працюючій молоді, студентам розвиватися духовно, інтелектуально і фізично, а держава вирішувала власні ідеологічні, політичні, виховні та моральні завдання.

Висновки. З кінця 1950-х – початку 1960-х рр., коли країна загоювала рани війни, з'явилися умови для подальшого розвитку культури, почався період інтенсивного переосмислення і використання кращих народних традицій, створення нових елементів і атрибутики свят. Самодіяльна творчість молоді набувала нових форм розвитку, ширше використовувалися такі аспекти художньої творчості, як популярні народні пісні, музичні, хорові, хореографічні ансамблі тощо.

У 1970–1980-ті рр. зросла увага до художньо-естетичного аспекту організації дозвілля, до структури свят все ширше включалися театралізовані видовища. Проте соціально-культурна, морально-психологічна дієвість форм та методів проведення свят і дозвілля часто принижувалися заорганізованістю і формалізмом. Основні зусилля концентрувалися переважно на організаційних моментах та художньому оформленні свят.

Культурно-масова робота, організація дозвілля молоді органічно поєднувалися з театралізованими вечорами та іншими святковими формами. Всі ці заходи проводилися за єдиним комплексним планом масово-політичної

і культурно-виховної роботи, в тісному контакті з партійними, радянськими, громадськими організаціями і трудовими колективами. Розширювалася громадська активність, посилювалася самодіяльність людей у проведенні культурних заходів та дозвілля, на передній план висувалися народні традиції, посилювався їх вплив на святкову культуру, зростала їх популярність серед населення.

У структурі міського дозвілля відбулися помітні зміни, що заклали основи для появи нової інфраструктури. Особливістю появи нових явищ у дозвіллі населення міста було те, що вони не просто змінювали ті, які існували раніше, а й органічно їх доповнювали. Нові та модернізовані традиційні форми дозвілля були спрямовані на задоволення потреби мешканців міста у відпочинку та спілкуванні, прискоренню адаптації мешканців із села до умов міського середовища, розвитку масової культури. Зміни повсякденного життя, дозвілля в повоєнні роки відбулися під впливом загальних політичних та соціально-економічних факторів. Проте на проведення дозвілля негативно позначилися командно-адміністративні методи управління, які завдавали великої шкоди творчості молоді в організації дозвілля.

Джерела та література

1. Багалеї Д.И., Миллер Д.П. История города Харкова за 250 лет его существования.- Т.2. XIX- нач. XX в. / Д.И. Багалеї, Д.П. Миллер.- Х., 1993.
2. Сумцов М.Ф. Слобожансь. Історико-етнографічна розвідка/ Сумцов М.Ф.- Х., 2002.
3. Історія Української РСР у 8 т. Т 8, книга 2. – К., 1979.
4. Історія міст і сіл Харківської області. - К., 1967.
5. Вільшанська О.Л. Повсякденне життя міст України кінця XIX – початку XX ст.: європейські впливи на українські національні особливості / О.Л. Вільшанська.-К., 2009.

6. Альков В.А. Харків наприкінці ХІХ- на початку ХХ ст.: Дозвілля міських мешканців в умовах модернізації /В.А. Альков: автореф. дис. на здобуття вч. ступеня кандидата істор. наук: спец. 07.00.01. – історія України.- Х., 2012.
7. Історія міста Харкова ХХ століття / [авт. кол.: О. М. Ярмиш та ін.]. – Х., 2004.
8. Коляструк О.А. Історія повсякденності як об'єкт історичного дослідження: історіографічний і методичний аспекти / О.А. Коляструк.-Х., 2008.
9. Інтерв'ю з Лідією Багро, 1951 р.н. у с. Яблучне В.-Писарівського р-ну Сумської обл., до Харкова приїхала у 1969 р. Зап. 16.03.2008 р.
10. Інтерв'ю з Лідією Зеленською, 1937 р. н. у с. Таранівка Зміївського р-ну Харківської області. Зап. 07.05.2009 р.
11. Інтерв'ю з Миколою Ковалем, 1955 р. н. у с. Розівка Запорізької області. Зап. 13.01.2008 р.
12. Інтерв'ю з Марією Мартиною, 1927 р.н. у с. Яблучне В.-Писарівського р-ну Сумської обл., до Харкова приїхала у 1952 р. Зап. 18.05.2008 р.
13. Інтерв'ю з Любою Хоменко, 1951 р. н., с. Литвиновичі Шосткінського р-ну Сумської обл., до Харкова приїхала у 1974 р. Зап. 19.04.2008.
14. Відомості Верховної Ради УРСР. №20. 7 травня 1965р. – К., 1965.
15. Інтерв'ю з Марією Затулівітер, 1941 р. н., с. Яблучне В.-Писарівського району Сумської обл. Зап. 21.08.2008 р., с. Яблучне // Особистий архів Іванова С. Ю.
16. Інтерв'ю з Оленою Казеною, 1948 р. н., с. Зибіно Вовчанського р-ну Харківської обл., до Харкова приїхала у 1967 р. Зап. 19.04.2008 р.
17. Інтерв'ю з Миколою Ковалем, 1955 р. н. у с. Розівка Запорізької області. Зап. 13.01.2008 р.
18. Інтерв'ю з Миколою Артюшенком, 1947 р. н., с. Грунь Ахтирського р-ну Сумської обл., до Харкова приїхав у 1966 р. Зап. 19.04.2008 р.

19. Інтерв'ю з В'ячеславом Пігулем, 1947 р. н., с. Жовтневе Білопільського району Сумської обл. Зап. 19.04.2008 р., м. Харків // Особистий архів Іванова С. Ю.
20. Інтерв'ю з Зоєю Ореховою, 1952 р. н., с. Михайлівка Первомайського району Харківської обл. Зап. 19.04.2008 р., м. Харків // Особистий архів Іванова С. Ю.
21. Інтерв'ю з Василем Чернишом, 1925 р. н., с. Червльоне Лебединського р-ну Сумської обл., до Харкова приїхав у 1967 р. Зап. 14.05.2009.
22. Інтерв'ю з Світланою Івановою, 1937 р. н. у м. Краснодон Луганської області в Харкові з 1953 р. Зап. 22.08.2010 р.
23. Інтерв'ю з Петром Тесленком, 1942 р. н. у с. Скорики Золочівського р-ну Харківської обл. Приїхав до Харкова у 1974 р. Зап. 19.04.2008.
24. Інтерв'ю з Миколою Штихом, 1961 р. н., с. Базаліївка Чугуївського району Харківської обл. Зап. 23.08.2009 р., м. Харків // Особистий архів Іванова С. Ю.
25. Інтерв'ю з Анатолієм Безуглим, 1950 р. н. у с. Воскобойники Шишакського р-ну Полтавської обл., до Харкова приїхав у 1974 р. Зап. 19.04.2008 р.
26. Інтерв'ю з Іваном Ткаченком, 1923 р. н. у с. Косанове Гайсинського р-ну Вінницької обл., у Харкові з 1952 р. Зап. 23.02.2009.
27. Інтерв'ю з Михайлом Гомоном, 1935 р.н. у с. Шийківка Бурівського р-ну Харківської обл., до Харкова приїхав у 1959 р. Зап. 12.06.2009.
28. Інтерв'ю з Валерієм Пікаловим, 1939 р.н., м. Харків. Мешкає на вул. Данилевського, 24, кв. 25. Зап. 6.02.2010.
29. Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна за 200 років / [В. С. Бакіров, В. М. Духопельников, Б. П. Зайцев та ін.]. – Х., 2004.

Досуг в повсякденній життєвій діяльності сільських мігрантів в Харкові в післявоєнні роки (1950-1980 гг.)

В статье рассматриваются вопросы досуга сельских мигрантов, которые приехали в Харьков в послевоенные годы. Автор обращает внимание на принципиальную разницу между досугом в советское время и предыдущими периодами, прослеживает причины изменений в городском досуге, анализирует эволюцию главных форм досуга (народные гуляния, посещения кино, театров, цирковых представлений, спортивных мероприятий и др.) и их восприятие сельскими мигрантами, исследует характер, взаимосвязь и соотношение традиционных и новых форм досуга, а также влияние городского досуга на адаптацию жителей из села к городской среде.

Ключевые слова: досуг, повседневность, миграция.

Leisure in daily life of rural migrants in Kharkov in the postwar years

In paper are investigated questions leisure rural migrants who came to Kharkov after the war. The author draws attention to the fundamental difference between leisure during the Soviet period and previous periods, traces the causes of changes in the urban leisure, analyzes the evolution of the main forms of leisure (folk festivals, visits to the cinema, theaters, circus performances, sport events, etc.) and their perception by rural migrants, explores nature, interconnection and correlation of traditional and new forms of leisure, and the impact of urban leisure to the village inhabitants adaptation to the urban environment.

Keywords: leisure, daily, migration.